

πτωση αρμόδιο Κεντρικό συμβούλιο. Το βασικότερο όμως πρόβλημα δεν εντοπίζεται στα διαδωδύα και συνάμα ασαφή χαρακτηριστή της διαδικασίας αυτής, αλλά στο ότι ο χαρακτηρισμός ως εξεχόντος ενός έργου πολιτισμού γίνεται μετά την τέλεση της αξιόπιστης πράξης, της οποίας είναι αντικείμενο το εν λόγω έργο. ανακύπτει το ερώτημα κατά πόσο η επιβολή των αυστηροτέρων ποινών που επισύρει ο μεταγενέστερος χαρακτηρισμός ως εξεχόντος του έργου πολιτισμού συνάδει προς την βασική συνταγματική επιταγή σύμφωνα με την οποία δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από αυτή που προβλεπάζεται όταν τελεσθήκε η αξιόπιστη πράξη (άρθρο 7 παρ. 1 συν.). επί πλέον, το γεγονός ότι ο χαρακτηρισμός γίνεται κατά περίπτωση εγκυμονεί τον κίνδυνο αυθαίρετων ή μεροληπτικών κρίσεων (κυρίως αν ληφθεί υπόψη το κατ' εξοχήν υποκειμενικό στοιχείο στο οποίο βασίζεται ο χαρακτηρισμός), έτσι ώστε να είναι σχεδόν δεδομένη η άνοση ποινική μεταχείριση. Κι ακόμη, δεν κατοχυρώνεται κανένα δικονομικό δικαίωμα του κατηγορούμενου α' όλη την διαδικασία, η επίδραση της οποίας ως προς το ύψος της ποινής είναι καταλυτική. Εξ άλλου, σε αρκετά παράδοξα συμπεράσματα καταλήγει η συσχέτιση των επί μέρους διατάξεων. Π.χ. αυτό που κρύβει το έργο πολιτισμού που έχει κλέψει κάποιος άλλος τιμωρείται με ποινή κάθειρξης μέχρι είκοσι ετών (άρθρο 13), ενώ αυτός που το εξαγεί ή προσπαθεί να το εξαγάγει θα τιμωρηθεί μόνο με ποινή φυλάκισης (άρθρο 14). Και όμως, με την παράνομη εξαγωγή το έργο πολιτισμού απομακρύνεται οριστικά από την επικράτεια, προς όφελος των κυκλωμάτων διεθνούς αρχαιοκαπηλίας. Προβλήματα δημιουργεί και η διάταξη του άρθρου 15 («όποια, χωρίς έγκριση της αρμόδιας αρχής, ανασκάπτει ακίνητο ή ερευνά το θυθό με σκοπό την ανεύρεση αρχαίων τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή, αν η πράξη του δεν τιμωρείται βαρύτερα από άλλη διάταξη»). Αν ψηφισθεί τελικά η διαταγή αυτή, που τιμωρεί κατά καινοφανή τρόπο και αντιβαίνοντας βασικές δικαστικές αρχές την πρόθεση (πώς άραγε διαπιστώνεται ο σκοπός ανεύρεσως;), οι ασχολούμενοι με το υπέρμυλο φόρμα πρέπει να πάρουν τα μέτρα τους για ν' αποφυγούν δυσάρεστα πλέγματα.

Ανησυχητική είναι η αστυνομική λογική διάταξη του άρθρου 21 που ακολουθεί τα χνάρια της — χουντι-

κής και μεταχουντικής — νομοθεσίας περί ναρκωτικών: ο υπόδικος αρχαιοκαπλός που δίνει «χρήσιμες» πληροφορίες στις δικαστικές αρχές μένει ατιμωρήτος ή τιμωρείται με μειωμένη ποινή. Η διείσδυση της λογικής αυτής και στη νομοθεσία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς πρέπει να κεντρίσει την ευαισθησία όλων μας. Με την θεσμοθέτηση του «καρφώματος» ως στοιχείου που τείνει να υποκαταστήσει σε σημαντικό βαθμό την δικαϊκή κρίση, ανααιρούνται βασικές αρχές της έννομης τάξης και, ακόμη, ανοίγει ο δρόμος για την ενοχοποίηση και αδών, προς όφελος των αποδεχόμενων ενόχων. Ας σημειωθεί ότι, αν κρίνουμε από την μέχρι τώρα εμπειρία της αντίστοιχης διάταξης της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, η αποτελεσματικότητα αυτών των αστυνομικής λογικής διατάξεων είναι περιορισμένη.

Από την άλλη πλευρά, αποτελεί βασική έλλειψη του σχεδίου το γεγονός ότι δεν λαμβάνεται η κατάλληλη μέριμνα για την αντιμετώπιση της διεθνούς αρχαιοκαπηλίας που είναι γνωστό ότι μαστιεί την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας μας, είναι χαρακτηριστικό ότι η παράνομη εξαγωγή έργων υλοισιμού, δηλ. η ιψώδη η την οποία τα τελευταία απομακρύνονται ανεπιστρεπτι από την χώρα μας, τιμωρείται με σχετικά ήπια ποινή, κυρίως όμως δεν διασφαλίζεται η ποινική προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς έναντι των ενεργειών των ξένων αρχαιοκαπηλών, οι οποίοι κατευθύνουν τις παράνομες ενέργειες από τα εξωτερικά, όπου και παραλαμβάνουν τελικά τα παρενόηκτα σφαιραβέντα έργα πολιτισμού, κυρίως αρχαία. Ως προς το θέμα αυτό θα μπορούσε να αξιοποιηθεί το προηγούμενο των σχετικών διατάξεων της Σύμβασης των Δελφών της 23.6.1985 «σχετικά με τα αδικήματα που αφορούν πολιτιστικά αγαθά», την οποία η Ελλάδα έχει ήδη υπογράψει με ιδιαίτερη προθυμία.

Με βάση τις παρατηρήσεις αυτές (και δεν είναι οι μοναδικές που μπορούν να γίνουν), συνάγεται το συμπέρασμα ότι για να έχει βετικά αποτελέσματα η (απαραιτήτη) αναμόρφωση του ισχύοντος νομικού πλαισίου για την ποινική προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, πρέπει να επανεξετασθούν πολλά σημεία των διατάξεων που περιλαμβάνει το πρόφορο σχέδιο νόμου. Και προφανώς να εγκαταλειφθεί η αντίληψη ότι η προστασία αυτή κατοχυρώνεται μόνο με την πρόβλεψη αυστηρών ποινών.

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ

Μετα το 1961 λοιπόν, ελπιόνα εννομενταν να συνελθούσαν κάποια ανασκοπικά θέματα που είχαν συζητηθεί με προποσώματα του τότε ΓΟΚ (από τον ν. 622/1977, με το Π.Δ. του 1979 (για χαρακτηρίσει από 432 οικισμών ως παραδοσιακούς και με το ν. 880/1979 (για τη μεταφορά του αντελεστή διούρησης), θέματα που σφαιριζόσαν στο επίπεδο της παλεοδομικής νομοθεσίας. Η ανανομή υπήλθε, τόσο ως προς τις εξασφαλίσεις των μέτρων αυτών, όσο και προς την επεξεργασία και στη δημιουργία Ενιαίου Φορέα Προστασίας. Μετά πέντε χρόνια, εμείς υποχρεωώμασ να κοιτάξουμε ότι ούτε αναγκαία αλληλεγγύη του προβλήματος, στις πραγματικές του διαστάσεις έγινε, ούτε η επιβαλλόμενη πολιτική βούληση υπήλθε, αλλά και όσα θέματα πήγαν να γίνουν καταλήξαν να είναι θέματα διελεύσεως ουδέποτε δημοσκοπημένα τα 2 διατάγματα που προβλήσαντο ήδη από τον ν. 1337/1983 (α. 32) σοο και από τον ν. 1312/1985 (α) για τις υποχρεώσεις ιδιοκτητών διατηρήσεων κτιρίων, στο 4. 4 του νέου ΓΟΚ (μέρος διούρησης) εναντίον της πολιτιστικής μας κληρονομιάς ενώ με τον νέο νόμο 1653/1986 για το περιβάλλον διατηρήσαντο εκκενρωμένες και κεραιρωμένες διατάξεις νομοθεσίας περί προβλήτων των ιστορικών τόπων και τόπων, ενώ διατηρήσαντο περιαστικά εντελώς ξεπερασμένα νομοθετήματα, όπως το ν.δ. του 1929 για την ετοιμοπόρεια.

Να λοιπόν, στα να νομοθεσία του ΥΠΠΟ, αναμενόμενα με πολλές ελλείψεις. Ειδικώς οι οποίοι φαίνεται ότι διακρίνονται από ένα κενό, και μια ασυντηγική διάθεση που, το σύνολό της, που διακρίνουν βουλή και όχι κήρυξη νόμου και μελέτη των προαυτων.

Το Αν αναγκαία περιρριωμένη έκταση άρθρο όπως το παρόν δεν είναι δυνατό να αναλύσουμε το σχέδιο σε όλη την έκταση του. Θα παραρτομενο, λοιπόν, στα κατά τη γνώμη μας εισηγητικά σημεία και μελέτες, κενά και άλλα κενά μέρη του, που, περιέργως, ολόκληρα θέλουν όσον αναλογήθησαν, μέχρι σήμερα να είναι άγνωστα.

Κατοχήν επισήμως στην αντήρηση να δημοσιεύεται οργανωμένη με αντικείμενο την πολιτιστική κληρονομία και η επανωμία του να αναφέρεται μόνο σε πόρους από αρχαιότητες. Έπειτα, κατά την πρόθεση του Νέου, να πρόκειται για οργανωμένη περιουσία και μελέτες, κενά και άλλα κενά ουσιαστικά ανεξέλεγκτος άνω σημεία επισήμως, εδώ, για του λόγου το αληθές: Το Διοικητικό συμβούλιο του αποτελείται από ενάτα μέλη, από τα οποία ένα είναι ο προϊστάμενος κλασικών αρχαιοτήτων του ΥΠΠΟ, ένας των βυζαντινών, άλλο δεν συμπεριέχει ο προϊστάμενος της Διεύθυνσης γενικών υπηρεσιών, άλλος ένας ο διορισμένος ενός αναλόγου ως μέλους, ενώ δεν προβλέπεται διορισμός αρχαιολόγου ως μέλους για το υπόλοιπο μέλη δεν αποτελείται καμιά «τρίη» με το αντικείμενο (πολιτιστική κληρονομία) τέλος, ως μόνο πρόσωπα για τον Πρόεδρο του Δ.Σ. απαιτούνται ένα άλλο πλῆθος ανατόπου εκπαιδευτικού «βραβείο» απευθυνόμενα επίσης — και επίσης σε θέματα διοικήσεως — (για τη πρόθεση, το άλλο σημεία: η γνώμη των αρμόδιων επιστημονικών συμβουλών του ΥΠΠΟ, υποχρεωτική για το ΤΑΠΑ, παύσει να είναι δεσμευτική για τον ΟΕΑΕΑ).

Εργασίες σε ένα τρίτο σημείο, που έκανε να χυθεί

κληρονομιά σε νέες περιπέτειες

«ΑΡΧΑΙΟ ΠΝΕΥΜΑ ΑΘΑΝΑΤΟ»

Η ιστορία του Μπεν Τζόνσον συντάραξε την υφήλιο. Για μέρες ήταν το κύριο θέμα συζήτησης, παραμερίζοντας άλλα, ασφαλώς πιο σοβαρά. Με αφορμή το επεισόδιο αυτό και άλλα ανάλογα, λιγότερο εντυπωσιακά, αλλά όχι και λιγότερο επιδραστικά, σκέψεις διατυπώθηκαν στην προσπάθεια να εντοπιστεί η αιτία του κακού, να βρεθεί, πέρα από τους άθους, στη διεξαγωγή τους αρχαίους (όχι μόνο ολυμπιακοί) αγώνες, όπου κυριαρχούσε το πνεύμα της ευγενούς άμαλλας, πέρασε τόσο χαμηλά. Πόλλοι θα συμφωνήσουν με την άποψη, ότι για όλα φταίνει ο Φοίνικας που επινόησαν το χρέμα, δημιουργώντας έτσι τη βασική προϋπόθεση της σύγχρονης καταναλωτικής κοινωνίας με όλα της τα παραγόμενα.

Ήταν όμως πράγματα στην αρχαιότητα η κατάσταση τόσο ευθυμική, όσο θέλωμε να τη βλέπουμε σήμερα; Ήδη γράφτηκε από ευνομημένους πένα, ότι και τότε υπήρχαν διάφοροι — ποικίλλοντας με αποτέλεσμα η έκβαση μιας αγωνιστικής αναμέτρησης. Αυτή η παρατήρηση μω κίνηση της περιέργειας να ακολουθήσει στις πηγές, κυρίως της νομικής, της ύστερης ρωμαϊκής αρχαιότητας και των πρώιμων και μέσων βυζαντινών χρόνων, με την ελπίδα να βρω κάτι σχετικό. Και βρήκα.

Στο Θεοδοσιανό Κώδικα, που συντάχθηκε επί του Θεοδοσίου Β' στο τέλος της τρίτης δεκαετίας του 5ου αιώνα, περιλήφθηκε μια διάταξη των αυτοκρατόρων Ουλεντινιανού, Θεοδοσίου Α' και Αρκαδίου του έτους 389, με την οποία υποχρεωνόταν οποιοσδήποτε ανακάλυπτε μόνο να τον παραδώσει στη δικαιοσύνη. Αν δε κάποιος από τους «ελεύθονους» (ο λατινικός όρος *agitatores* έχει ερμηνευτεί από τους παλαιότερους και τους σύγχρονους ερευνητές με εκφράσεις που υποδηλώνουν τους μετόχους σε αγώνες ταχύτητας) ή άλλος άνθρωπος τολμούσε να εβρύνεται το μάγο ιδιωτικά (με τα δικά του δηλαδή μέσα) θα υποβαλλόταν στην εσχάτη ποινή, γιατί έτσι δημιουργούσε την ηθική ονείδα ότι με την ενέργειά του αυτή ήθελε, είτε να εξευραίνει τα ίχνη της συμπεριφοράς του στην κατοικία ή δρόμο του μωμοί, είτε να εδουλεύεραίσει τους προσωπικούς του εχθρούς υπό το πρόσχημα ότι επιδιόταν σε μαγικές πράξεις (C. Th. 9.16.11). Η διάταξη επαναλήφθηκε αργότερα (έτ. 534), με αυτούσιο το λατινικό της κείμενο, στον ισπανιώτικο Κώδικα (9.18.9), όπου όμως δίντα στη λέξη *agitatores* του αρχικού κωμικού προεπέθηκε η επεξηγητική, ότι εννοούνται οι ηγιοίχοι στις αρματοδρομίες. Έτσι παραμερίστηκε κάθε αμφιβολία να θα μπορούσε να γεννηθεί ως προς την ακριβή σημασία του όρου.

πολύ μελάνι από τους επικριτές του Ν.Σ. Σίμωνα με το δ. 5, ο ΟΕΑΓΓ μπορεί να συντάξει ενοχές, ενώ με άλλο άρθρο μπορεί να διαβέβαιη πόρνη για όλους προτάσεις και ορισμένες της πολιτιστικής κληρονομιάς στο σύνολό της. Με αφορμή αυτές τις διατάξεις γράφτηκε συχνά είτε ότι «επρωτέλιτα» ο οργανισμός είτε ότι θα θεωραστεί η πολιτιστική κληρονομιά στο όνομα της δημοκρατίας. Προσεκτιστέα, όμως, μελέτη των διατάξεων δείχνει ότι, αν οι νόμοι θα διατίθενται γενικά για την πολιτιστική κληρονομιά, θα εισπράττονται από αυτήν επίσης στο σύνολό της. Έπειτα, να μην συνιστούνται εταρείες, αλλά σε αυτές το 51% του κεφαλαίου θα ανήκει υποχρεωτικά στον οργανισμό, ενώ το υπόλοιπο θα διατίθεται **δικαστικά** μόνο σε συνεταιριστικές ή δημοτικές επιχειρήσεις, σε κοινωνικοποιημένες οργανώσεις, σε τράπεζες και νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Αν κίνδυνος, λοιπόν, υπάρχει πρόκειται **όχι ακριβώς από αυτό που φοβούνται κάποιες, αλλά από κάτι άλλο**. Δηλαδή, από την ορισία των «οικονομικών» διατάξεων του Ν.Σ. και από το ότι, αντί να θέσει στο παρόν της διατήρησης το ιδιωτικό κεφάλαιο, που τείνει να κεραιώνεται στην Ελλάδα και οι καταδραστήρες ημυχία, το αφήνει απεί!

Χρειάζονταν, επομένως, **καλά μελετημένες και ρεαλιστικές διατάξεις**, «μελέτες» με σωστή εγχεση. Γιατί είναι κοινός να δοίμε με εύλογη και με ειλικρίνεια: ποιοι και ποιοι πεθαίνουν, σύμφωνα με επικρατές τις ηγεσίες κομματικών οργανώσεων και κομμάτων, από επιχειρηματικά καθύρα αισθητικά, ιστορικά, μη οικονομικά. Το θέμα ακριβώς είναι πως η πολιτιστική κληρονομιά να γίνει και πολος οικονομικής ανάπτυξης, σε ποιοτικό μέγεθος, και πως θα ενταχτεί στη σημερινή ζωή, ως ζωντανό στοιχείο της.

Αλλά ως έφθασε στο δεύτερο κεφάλαιο του νομοσχεδίου, δηλαδή στην ποινική προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι επιχειρείται ασυρία η δημιουργία ενός πλαισίου για εκουχρονισμό της προστασίας, αφού οι μέχρι σήμερα ισχύουσες σχετικές ποινικές διατάξεις είναι καταλήξιες να είναι από ανεπαρκείς μέχρι απλά φαιδρές. Γίνεται προσπάθεια, τόσο ως προς την **αδίκη μεταχείριση αδειωμάτων** (ή νόνητας ιδιωμάτων), όσο και ως προς την **αδίκη μόνιμη απομύληση** τους περιουσιακά τους, το αδικημάτων της παράνομης κατοχής, της κλοπής, της κλεπταποδοχής, της υπεξαίρεσης, της φθοράς, της παράνομης εξαγωγής, της παράνομης ανακαταρής ή έρευνας θύτου, της ληστείας, της παράνομης εμπόρεας και της παράνομης προελασης αδειωμάτων) καθώς και προς την **αδίκη κληρονομιάς των εδωκών και αναγωγών διατάξεων δικονομικής φύσεως**.

Δυστυχώς, όσο επισημαίνουμε παρακάτω θεωρούμε, με **απόσπασμα** του συνόλου των διατάξεων, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούμε πολύ αμφιβολίες εκσυρότητας νομικά κατασκευασμένα. Έτσι, και πρώτο απ' όλα, με τις διατάξεις αυτές, η νομική σπαθία των αδειωμάτων κατά της πολιτιστικής κληρονομιάς φτίνει να εξαρτάται όχι από **την ίδια την παράνομη πράξη** — από τον φορέα προστασίας των πολιτιστικών αγαθών! Δηλαδή, από να είναι «χαρακτηρισμένα» η «κρημνμένα» να

αντικείμενα πολιτιστικής κληρονομιάς από το ΥΠΠΟ. Αν είναι από το ΥΠΕΧΩΔΕ, τότε οι παρόμοιες πράξεις εκφεύγουν των διατάξεων του προτεινόμενου νόμου, — πράγμα που αναγνωρίζεται, μάλιστα, και από την εισηγητική Έκθεση! Έπειτα, επιχειρείται (άρθρο 8 και 19) η διάκριση ανάμεσα σε «**έργα πολιτισμού**», σε «**εξέχοντα έργα πολιτισμού**», και σε «**έργα πολιτισμού μικρής αξίας**». Για τα πρώτα δίνεται λιγο-πολύ κλάρος, ορισμός (αλλά — εφευρόνται από αυτόν αντικείμενα και ακίνητα που ανήκουν σε Δήμους και Κοινότητες!...), ενώ ο χαρακτηρισμός των δεύτερων αφήνεται σε... **δικαστική διαδικασία**, προφανώς «**κατόν εσχάτη**», δηλαδή μετά την κλοπή, φθορά, κλπ. και **κατά περίπτωση**! Το ποια παραποράτα δικαιολογημένα αναγίνονται έτσι, το αφήνω αργαίωτα ως ευκόλως εννοώμενα. Για την τρίτη κατηγορία... δεν δίνεται κανένας ορισμός και δεν καθερώνεται καμία διαδικασία «χαρακτηρισμού»!

Εκτός από την παραδέχεται νομική βολότητα προδιορισμού έχουμε επομένως, με την εξάρτηση της διαφορετικής ποινικής μεταχείρισης των αδειωμάτων προς με τα υπόλοιπα λαμβανόμενες δικαστικές αποφάσεις. Πέρα από αυτό το κεφαλαίο, επισημαίνουμε ακόμα ότι στο άρθρο για τη **φθορά** δεν περιλαμβάνονται, τόσο η **αυθαιρετική ενέργεια έργου**, όσο και η **παρορμώση του περιβάλλοντα χώρου**, ενώ στο άρθρο για την παράνομη δεν περιλαμβάνεται η πράξη της παράνομης σε **φθορά**, τουτέστι αδικήματα από τα πλέον συχνά στις μέρες μας.

Νομίζουμε ότι και μόνον από όσα μνημονεύουμε με ακρα συντομία επιβάλλεται η **πλήρης αναμόρφωση** του σχεδίου νόμου, του πρώτου που προτείνεται μετά μια πενταετία, από το υπουργείο Πολιτισμού, σε θέματα προστασίας, που τυγχάνει να είναι και το πρώτο νομοσχέδιο απασχολημένο για την προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς μετά το 1950. Ας μην προτεθεί ένα ακόμα πολυλευμώδης στο ισχύον και ανεπαρκές θεσμικό πλαίσιο προστασίας το οποίο, μετά τη διασημότητα μεγαλύτερη πολυδυσίαση των φορέων προστασίας (εξουχισμός αρμοδιοτήτων στο υπουργείο Β. Ελλάδος, «νομαρχοποίηση» των υπηρεσιών του ΥΠΠΟ, κ.ά.), θα αποτελέσει ένα πρόσθετο θέμα **προς τα πίσω και προς τα χειρότερα**. Το καλύτερο (ενοποίηση της νομοθεσίας, αλλά και των υπηρεσιών σε ενιαίο Φορέα Προστασίας, με δικές του αποκεντρωμένες διακλαδώσεις, πρωτοβουλίες και συνεργασίες) όπως φαίνεται, περμένε τους εμπνευσμένους ανθρώπους για να το προωθήσουν.

(1) Για λεπτομερειακότερες πληροφορίες παραπεμπόμενα σε δύο άρθρα μας, στην «Αρχαιολογία» (Αυγ. 1984) και στο «Αντί» (6-12-1985), από και στο θηβίο μου «Κατά της διαίτησης», που προκειται να εκδοθεί από τον εκδ. οίκο Ι. Δ. Καλλάρου.

Βασίλης Κ. Δωροβίνη
Διηγόρας, πολιτικός επιστήμονας
ιστορικός